

De Oude Ley

Jaargang 42
2020 nr. 2

KNNV
vereniging
voor veldbiologie
afdeling Tilburg

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Marlieke van Woerkom, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 5, 5041 GJ Tilburg, marliekevanwoerkom@home.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 250 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Wilgenlaan 2

2382 Poppel België

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Excursies: Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

06 – 27055446 | excursies@tilburg.knnv.nl

Bestuurslid: Frans van den Heuvel

Atjehstraat 3

5014 BK Tilburg

06 – 17865364 | f.g.vdnheuvel@gmail.com

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN Marie-Cécile van de Wiel

Digitale media Marlieke van Woerkom

Website www.knnv.nl/tilburg

Facebook <https://www.facebook.com/KNNVTilburg/>

Twitter <https://twitter.com/knnvtilburg>

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stoker 06 – 12215643 dongevallei@tilburg.knnv.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 – 4557220 fotos@tilburg.knnv.nl
Geologie:	Wouter van Hengel 06 – 36301954 geologielandchap@tilburg.knnv.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 – 4560116 insecten@tilburg.knnv.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 – 53941104 kaaistoep@tilburg.knnv.nl
Mossen:	Maarten Mandos 013 – 5050930 mossen@tilburg.knnv.nl
Paddenstoelen en korstmossen:	José Langens 06 – 27042960 paddenstoelen@tilburg.knnv.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 – 5347070 plaggen@tilburg.knnv.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 – 5423672 planten@tilburg.knnv.nl
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 – 5438841 stadsnatuur@tilburg.knnv.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 – 5362107 vogels@tilburg.knnv.nl
Zoogdieren:	Erik Korsten 013 – 5440376 zoogdieren@tilburg.knnv.nl

Contributie:

Gewone leden	: € 30,00
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren tot 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 2533 91 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg
Opzegging van het lidmaatschap vóór 1 november bij de secretaris.

Redactioneel	1
KNNV-nieuws	2
Agenda	3
Rob bedankt!	11
Rob aan het woord	13
Dilemma in de Dongevallei	15
Verslag Plagwerkgroep	18
Vogels van De Dongevallei 2004-2019: Oeverzwaluw	21
Bescherming van Biodiversiteit, een weerbarstige uitdaging	26
Museumnieuws	28
Witte gij ut?	30
IVN-wandelingen	32

Redactioneel

Na 40 jaar heeft Rob Vereijken afscheid genomen als eindredacteur van ons mooie verenigingsblad. We zien hem niet graag gaan, maar begrijpen en respecteren zijn keuze. In het artikel 'Rob, bedankt' -gevolgd door een interview waarin Rob zelf aan het woord komt- blik Ger Bogaers terug op dit tijdperk.

De redactie sluit zich van harte bij Ger aan: Rob, bedankt voor je gezelligheid en tomeloze, jarenlange inzet!

Marlieke van Woerkom heeft de taak van eindredacteur van Rob overgenomen en zij gaat haar uiterste best doen dat net zo goed te doen als Rob.

De redactie heeft besloten een aantal veranderingen in de Oude Ley door te voeren:

- Met ingang van dit nummer worden soortnamen niet langer met een hoofdletter geschreven (Gele bieslelie), maar met een kleine letter (gele bieslelie) met uitzondering van soortnamen waarin een land voorkomt (Amerikaanse eik).
- Met ingang van de Oude Ley nr. 3 wordt er een nieuwe rubriek aan de Oude Ley toegevoegd, namelijk de rubriek 'Nieuws uit de werkgroepen'. Hoe deze rubriek er precies uit komt te zien lees je in de volgende Oude Ley.

Cursussen

In april wordt de aanmelding geopend voor:

Kennismakingscursus Insecten

Met de kennismakingscursus insecten stap je als 'Erik en het groot insectenboek' in de bijzondere wereld van mieren, kevers, libellen, vlinders en nog veel meer. Naast inleidende avonden ga je met de docent op stap om in verschillende natuurgebieden rond Tilburg insecten te bestuderen. Deze cursus is zo opgezet dat er op drie dinsdagavonden verschillende inleidingen gegeven worden, maar er ook volop gelegenheid is om zelf insecten te bekijken of te determineren. Met rupsenklopnetten, libellenvangnetten, waternetten of grote zuigpipetten ga je vervolgens op drie zaterdagochtenden kennis maken met de meest algemene insectengroepen.

Cursusgegevens

Cursusavonden : Dinsdag 9 juni, 23 juni en 30 juni 2020 van 19.30 - 22.00 uur
in Natuurmuseum Brabant.

Excursies : Zaterdag 13 juni, 27 juni en 4 juli 2020 van 9.00 - 12.00 uur.

Docent : Kees Boele

Maximaal : 20 deelnemers

Voorkennis : Niet vereist

Kosten : Leden KNNV- en/of IVN-afdeling Tilburg € 45,00.

Niet leden € 55,00 inclusief cursuslidmaatschap KNNV-afdeling Tilburg.

Aanmelden : vanaf 9 april via de website. Kijk bij 'Cursusprogramma 2020'.

Wil je geen cursus missen?

Meld je dan aan voor de 'mailinglijst cursussen' en je ontvangt een e-mail wanneer de inschrijving voor een cursus geopend wordt. Aanmelden voor de mailinglijst kan op de website van de afdeling onder 'Cursussen' -> 'Aan- of afmelden mailinglijst'.

Andere cursussen in 2020

Cursus Diersporen in september

Cursus Geologische en landschappelijke geschiedenis van Nederland in oktober en november.

Boek 'De Kaaistoep'

Het boek 'De Kaaistoep' is vanaf 14 april a.s. te koop bij de boekhandels Gianotten en Livius en in de winkel van Natuurmuseum Brabant. Opsturen kan ook, dan graag de bestelling via de website van de KNNV-afdeling Tilburg of een telefoontje naar de secretaris (☎ 013-5436541).

Agenda

Datum	Onderwerp
3 april	Vrijdagwandeling vogelreservaat Bleeke Heide
14 april	Lezing: De Kaaistoep: 25 jaar onderzoek, onderzoekers en biodiversiteit
18 april	Wandeling Vallei van de Zwarte Beek
19 april	Openbare landschapswandeling in De Kaaistoep
25 april	Openbare vroege vogelwandeling in De Kaaistoep
1 mei	Openbare vleermuizenexcursie Moerenburg
8 mei	Vrijdagwandeling landgoed Wellenseind
16 mei	Openbare plantenexcursie in De Kaaistoep
22 mei	Openbare excursie insecten op licht in De Kaaistoep
24 mei	Wandeling Gerendal
5 juni	Openbare excursie insecten op licht in De Kaaistoep
6 juni	Wandeling De Maat in Mol/Postel
12 juni	Vrijdagwandeling Bossche Broek
13 juni	Slootjesdag De Kaaistoep
21 juni	Wandeling Voorne's Duin
10 juli	Vrijdagexcursie domeinbos Grotenhout

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel. Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken. Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer, een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook voor de vermelde datum, zodat de excursieleider tijdig geïnformeerd is. Bij extreem slecht weer kan de excursieleider besluiten de excursie niet door te laten gaan. Bel bij twijfel de excursieleider. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, een bepaald thema centraal te stellen, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

Coronavirus

In verband met het coronavirus is het nu niet duidelijk of de onderstaande excursies ook daadwerkelijk kunnen doorgaan. Houd de Agenda op de website van de KNNV-afdeling Tilburg in de gaten. Als een excursie geen doorgang vindt, wordt dat daar vermeld.

3 april Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door vogelreservaat Bleeke Heide
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 06-82595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	<p>De Bleeke Heide wordt door Staatsbosbeheer beheerd als een weidevogelgebied. Het is gelegen in het Chaamsche Beken gebied. De graslanden worden beweid door vee van boeren uit de directe omgeving. Het beheer van de poelen, braamstruwelen en houtwallen gebeurt in samenwerking met de plaatselijke Natuurvereniging. De waterstand wordt door een stuw kunstmatig hoog gehouden waardoor het gebied langer het water vast kan houden en waardoor de lagere gedeelten langer vochtig blijven. De poelen en vennen bieden onderdak aan kikkers en salamanders. Op het hoge gedeelte is graan ingezaaid wat gunstig is voor akkervogels. In de winterperiode is rust een van de belangrijkste zaken voor onze trekvogels en dus is het pad rondom de Bleeke Heide dan niet toegankelijk. Daar staat tegenover dat je er van 15 maart tot 15 november heerlijk rond kunt wandelen en de vogels van alle kanten kunt observeren. Let daarbij vooral in de winter op de slechtvalk die vaak in een van de bomen zetelt om zijn prooi te observeren voor hij toe slaat. In deze periode gebruiken de toendrietganzen de plassen als slaappleaats. Vanuit de vogelkijkhut (gluurmuur) heb je een goed overzicht over de Bleeke Heide.</p>

14 april Dinsdag

Onderwerp	Lezing: De Kaaistoep 25 jaar onderzoek, onderzoekers, biodiversiteit
Tijd	20.00 uur
Locatie	Natuurmuseum Brabant, Spoorlaan 434, Tilburg.
Lezing door	Paul van Wielink
Omschrijving	De Kaaistoep in het zuidwesten van Tilburg is het best onderzochte natuurgebied van Nederland. In 1994 kwam het in ontwikkeling als natuurgebied, een jaar later werd de KNNV-afdeling Tilburg er actief. Vijfentwintig jaar onderzoek door tientallen KNNV-leden levert een schat aan informatie op. Van eencelligen tot zoogdieren en alles ertussen: het wordt allemaal in kaart gebracht. De onderzoekers kijken met name naar de gevolgen van de ingrepen en naar de biodiversiteit. Regelmatig verschijnen er publicaties in tijdschriften: zo heeft het insectenonderzoek in De Kaaistoep landelijke faam verworven. Paul van Wielink, één van de grote motoren, vertelt op zijn meeslepende wijze over het onderzoek en de ontwikkelingen.

18 april Zaterdag

Onderwerp	Wandeling in de Vallei van de Zwarte Beek
Tijd	8.30 - 15.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerterrein Spar/Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto) meld je dan aan bij Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	De wandeling langs de beek loopt over een avontuurlijk plankenpad van waaraf je de bijzondere planten en dieren van dit natuurgebied kunt ontdekken. Dit pad loopt gedeeltelijk over militair domein en is daarom enkel op weekends en feestdagen toegankelijk. Watersnip, porseleinhoen en waterral zijn zeldzame moerasvogels die er, ook in de Vallei van de Zwarte Beek, een verborgen levenswijze op nahouden. Het zou bijzonder zijn als we ze te zien of te horen krijgen. Naast vogels zullen we een aantal bijzondere planten zien zoals slangenwortel en waterdrieblad. Slangenwortel is een giftige waterplant, typisch voor de vallei van de Zwarte Beek. Waterdrieblad is vernoemd naar het drietallige blad van de plant. Ze verdraagt weinig bemesting en is dan ook sterk achteruitgegaan buiten de natuurgebieden. De Zwarte Beek herbergt ook de grootste populatie beekprik van Vlaanderen.

19 april Zondag

Onderwerp	Openbare landschapswandeling in De Kaaistoep
Tijd	10.00 - 13.00 uur
Omschrijving	In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep worden dit jaar alle openbare excursies gehouden in De Kaaistoep. Dat biedt de mogelijkheid om o.l.v. de onderzoekers dit gebied beter te leren kennen. Jaap van Kemenade bijt het spits af met een landschapswandeling door De Kaaistoep. Voor alle openbare wandelingen in de Kaaistoep moet je je aanmelden via de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Voor deze wandeling is het maximaal aantal deelnemers bereikt. Voor deze wandeling kun je niet meer aanmelden.

25 april Zaterdag

Onderwerp	Openbare vroege vogelwandeling door De Kaaistoep
Tijd	7.00 - 9.30 uur
Omschrijving	In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep worden dit jaar alle openbare excursies gehouden in De Kaaistoep. Dat biedt de mogelijkheid om o.l.v. de onderzoekers dit gebied beter te leren kennen. Leden van de vogelwerkgroep organiseren deze wandeling in de vroege ochtend; het tijdstip waarop je de meeste vogels kunt waarnemen. Warme kleding (het kan nog fris zijn) en een verrekijker zullen het kijkgenot verhogen. Stevige wandelschoenen zijn een pré. Aanmelding via de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Een week voorafgaand aan de excursie ontvangt u een herinneringsmail van uw opgave met daarin informatie over de startlocatie van de excursie en eventuele andere aanwijzingen.

1 mei Vrijdag

Onderwerp	Openbare vleermuizenexcursie Moerenburg
Tijd	21.00 - 22.30 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats aan het begin van de Meijerijbaan bij het Bastion Hotel (Kruising Ringbaan Zuid/ Ringbaan Oost).
Contact	Maximaal 30 deelnemers. Meer informatie en aanmelden bij Erik Korsten (✉ zoogdieren@tilburg.knnv.nl). Aanmelden is verplicht voor alle leeftijden (kinderen onder begeleiding van een volwassene).
Omschrijving	Beleef de nacht in de Moerenburg en ontdek samen met de gidsen van de Zoogdierwerkgroep de mysterieuze wereld van de vleermuizen. Met vleermuisdetectors maken we de ultrasone geluiden van de vleermuizen hoorbaar en op verschillende plaatsen vertellen we over hoe vleermuizen leven. Naast de pruttelende dwergvleermuis, grote kans op tapdansende laatvliegers, biebbobbende rosse vleermuizen en ratelende watervleermuizen. Let op: bij regen gaat de excursie niet door!

8 mei Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door landgoed Wellenseind
Tijd	9.00 - 19.30 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je dan aan bij Stella Wesel (☎ 06-27055446 of ✉ excursies@tilburg.knnv.nl).
Omschrijving	Landgoed Wellenseind is een relatief jong landgoed met bijzondere kenmerken. Eén van die kenmerken is de grote landschappelijke gevarieerdheid. De twee meanderende beken de Reusel en de Raamloop, die in het noordelijk deel van Wellenseind bijeenkomen, zijn de kern van het geheel. De beekdalen, gelegen tussen dekzandruggen en beboste stuifzanden, geven een mooi beeld van hoe vroeger grote delen van Noord Brabant er uit hebben gezien. Ze verlenen het gebied een grote aardkundige en historische betekenis. De broekbossen, rabatten en watersystemen in de beekdalen vormen één van de parels van het landgoed. Gesteld kan worden dat Landgoed Wellenseind een gaaf bewaard gebleven gebied is, waar vrijwel alle landschapstypen die vanouds kenmerkend waren voor de Kempen, op een relatief kleine oppervlakte bij elkaar komen. De hoogteverschillen en de aanwezigheid van zowel natte als droge gebieden zorgen samen voor deze variatie, met de afwisseling van dicht bos, open heide, akkers, weilanden en vijvers.

16 mei Zaterdag

Onderwerp	Openbare plantenexcursie in De Kaaistoep
Tijd	10.00 - 13.00 uur
Omschrijving	In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep worden dit jaar alle openbare excursies gehouden in De Kaaistoep. Leden van de plantenwerkgroep leiden u rond door De Kaaistoep waarbij de aandacht uitgaat naar de planten. Aanmelding via de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Een week voorafgaand aan de door u gekozen excursie ontvangt u een herinneringsmail van uw opgave met daarin informatie over de startlocatie van de betreffende excursie en eventuele andere aanwijzingen.

22 mei Vrijdag (23 mei Zaterdag)

Onderwerp	Openbare excursie insecten op licht in De Kaaistoep
Tijd	21.30 - 23.00 uur
Omschrijving	In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep worden dit jaar alle openbare excursies gehouden in De Kaaistoep. De insectenwerkgroep neemt deze avond de tijd om te vertellen over de insecten die zij dan zien. De datum tussen haakjes is een reservedatum voor het geval het op 22 mei te slecht weer is voor de excursie. Aanmelding via de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Een week voorafgaand aan de door u gekozen excursie ontvangt u een herinneringsmail van uw opgave met daarin informatie over de startlocatie van de betreffende excursie en eventuele andere aanwijzingen.

24 mei Zondag

Onderwerp	Wandeling door het Gerendal
Tijd	8.00 uur - hele dag
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Station Tilburg Universiteit.
Contact	Opgeven vóór 21 mei i.v.m. vervoer (wel of geen auto) bij Johan van Laerhoven (☎ 06-33737970 of ✉ thesnowfox@outlook.com)
Omschrijving	Traditie getrouw maken we in het voorjaar een wandeling in Zuid-Limburg om de rijke flora te kunnen bewonderen. Dit jaar lopen we door het bij velen bekende Gerendal. Dit dal is echter geen beekdal maar een zogenaamd droogdal dat is gevormd door afstromend regenwater. Het bestaat uit kalkgraslanden en een smalle strook van struiken en bos. In dit rijke gebied komen maar liefst zes orchideeënsoorten voor. Gezien het tijdstip van de wandeling maken we een redelijke kans om een aantal soorten ook werkelijk in bloei te zien. Het gaat om een pittige wandeling die zo'n 15 km bedraagt.

5 juni Vrijdag (6 juni Zaterdag)

Onderwerp	Openbare excursie insecten op licht in De Kaaistoep
Tijd	21.30 - 23.00 uur
Omschrijving	In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep worden dit jaar alle openbare excursies gehouden in De Kaaistoep. De insectenwerkgroep neemt deze avond de tijd om te vertellen over de insecten die zij dan zien. De datum tussen haakjes is een reservedatum voor het geval het op 5 juni te slecht weer is voor de excursie. Aanmelding via de website van de KNNV-afdeling Tilburg. Een week voorafgaand aan de excursie ontvangt u een herinneringsmail van uw opgave met daarin informatie over de startlocatie van de betreffende excursie en eventuele andere aanwijzingen.

6 juni Zaterdag

Onderwerp	Wandeling door De Maat in Mol/Postel
Tijd	9.00 - 14.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Wil je mee (wel of geen auto), meld je aan bij Jan Cortens (☎ 0032-491594403 of ✉ jan.cortens@pandora.be).
Omschrijving	De Maat is een gevarieerd heidelandschap in België met droge en zompige plekken, van zuur tot kalkrijk. De Maat herbergt een mozaïek van hooilanden, loofbossen, heide, vennen en vijver met rietkragen. De biodiversiteit is dan ook groot in dit gebied. Zo huist er een record aantal soorten libellen, zoals de vroege glazenmaker, de variabele waterjuffer, de bandheidelibel en de beekrombout. Jef Sas, conservator, neemt ons mee in zijn natuurparel.

12 juni Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Bossche Broek
Tijd	9.00 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Centraal Station Tilburg; we reizen per trein.
Contact	Wil je mee, meld je dan aan bij Mirjam Sikkers (☎ 0682595787 of ✉ msikkers@planet.nl).
Omschrijving	Een broek is een laaggelegen gebied dat nat blijft door opwellend grondwater. Het water van de Dommel wordt in het Bossche Broek tot staan gebracht bij de rivierklei van de Maas. De soortenrijkdom is groot. Karakteristieke planten zijn o.a. echte koekoeksbloem, grote ratelaar, grote pimpernel, kale jonker, watergentiaan en waterviolier. De weilanden, wateren, rietkragen, en voedselarme hooilanden maken het Bossche Broek tot een belangrijk weide-en moerasvogelgebied. Hier komen o.a. Kievit, graspieper, fitis, rietgors, blauwborst, kleine karekiet, grutto, watersnip voor.

13 juni Zaterdag

Onderwerp	Slootjesdag
Tijd	11.00 - 16.00 uur. Je kunt komen wanneer en blijven zolang je wilt.
Locatie/Vertrek	Slagboom Oude Rielsebaan/De Keistoep.
Omschrijving	Een openbare activiteit samen met het IVN. In verband met het 25 jarig onderzoek in De Kaaistoep wordt de Slootjesdag gehouden in De Kaaistoep. Kom kijken en ontdekken welke waterdiertjes er allemaal leven in het water. Met een schepnet ga je ze zelf vangen. Kinderen tussen de 4 en 12 jaar kunnen samen met hun (groot)ouders ontdekken hoe bijzonder het leven is in het water in De Kaaistoep. Er staan natuurgidsen voor je klaar die helpen om waterdiertjes te vinden en zij kunnen er meer over vertellen. Trek kleren aan die vuil mogen worden en vergeet je laarzen niet!.

21 juni Zondag

Onderwerp	Wandeling door het Voorne's Duin
Tijd	8.00 uur - hele dag
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Station Tilburg Universiteit.
Contact	Opgeven vóór 19 juni mei i.v.m. vervoer (wel of geen auto) bij Johan van Laerhoven (☎ 06-33737970 of ✉ thesnowfox@outlook.com).
Omschrijving	Het laatste bezoek aan het Voorne's Duin ligt al enige tijd achter ons. We maken weer een wandeling van circa 10 km. De afwisseling droge en natte natuur met allerlei gradaties maakt het gebied zeer rijk aan soorten. Dit geldt niet alleen voor vogels en planten maar ook voor prachtige soorten als de zandhagedis die vaak zonnen op duinhellingen in het gebied. Mocht er nog tijd overblijven dan brengen we nog even een bezoek aan de 2 ^e Maasvlakte, hier hopen we nieuwe pioniersoorten te vinden zoals het glad biggenkruid.

10 juli Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling door het domeinbos Grotenhout
Tijd	9.00 -13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Station Tilburg Universiteit.
Contact	In verband met vervoer opgeven bij Pieter Müller (☎ 013-4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	Een van de oudste bossen van de Kempen. De afwisseling aan ecosystemen is ongetwijfeld de grootste troef van het Grotenhout (300 ha). Er komen heel wat zoogdieren voor: acht verschillende vleermuissoorten, ree, haas, vos en hermelijn. De vijver is dan weer een geliefde plek voor dagvlinders, libellen, kikkers en padden. Broedvogels zijn onder andere wespandief, fluitier, middelste bonte specht en zwarte specht. Ook het plantenlijstje is indrukwekkend met meer dan 360 ontdekte soorten.

Veertig jaar redacteur van de Oude Ley: ROB VEREIJKEN

Ger Bogaers

Het kwam als een overdonderend bericht tijdens de ledenvergadering in januari 2020: Rob heeft te kennen gegeven dat hij per heden zijn redacteurschap beëindigt! En dat na *veertig jaar!*

Vanaf april 1980

Ik heb de oude jaargangen van de Oude Ley er nog eens op nageslagen en inderdaad: in nr. 7, april 1980 staat zijn naam als redacteur voor het eerst vermeld. En gedurende veertig jaar waren er heel veel wisselingen in de redactie, maar constant bleef de naam *Rob Vereijken* vermeld. Rob werd lid van de KNNV in 1979, in het jaar dat ook de eerste aflevering van de Oude Ley verscheen, op initiatief van en geheel verzorgd door Piet Palm, toen de 2e secretaris in het bestuur van de KNNV. En dus één jaar later al was Rob bereid om het toen nog primitieve blad mede vorm te geven. Het op A4 formaat, gestencilde blad veranderde in 1982 in A5 formaat, toen de Oude Ley een gezamenlijk orgaan werd van de KNNV en de Vereniging van vrienden van het Noordbrabants Natuurmuseum. Een samenwerking die in 2012 weer werd verbroken. Gedurende die tijd werd de redactie aangevuld met leden van de 'vrienden'. Het uiterlijk en de inhoud werd vele malen veranderd en verbeterd. Vanaf 1989 verschenen de eerste foto's. De Oude Ley verscheen constant vier maal per jaar, met nog extra een viertal specials: bij het 50-jarig jubileum van KNNV-Tilburg en van Noordbrabants Natuurmuseum en twee bij een tentoonstelling in het museum.

De Oude Ley door de jaren heen (foto Ger Bogaers)

Redacteur én schrijver

Behalve het redactionele werk verzorgde Rob enkele tientallen keren een leerzaam artikel. Uit de veelzijdigheid van de onderwerpen blijkt duidelijk zijn brede kennis van de natuur, waarbij de Stadsnatuur vanaf het begin zijn aandacht had. Zijn eerste artikel, in 1980, ging over de flora van de Tilburgse kerkhoven, waarin hij vermeldde dat hij in twee jaar inventariseren 205 wilde planten en mossen noteerde. Later volgden bijdragen over muurbegroeiing, de Tilburgse lindeboom, de Spoorzone en diverse artikelen over de stadsflora. Andere onderwerpen: gierzwaluw, huismus, braakballen van uilen, mossen, bronkruid, kruiskruiden, sprinkhanen, vleermuizen, vliegenzwam, waterdieren, zure regen en ozonlaag. Van 1985 tot 1999 verzorgde Rob de rubriek 'Natuur- en milieunieuws' en in 1999 startte hij de vaste rubriek 'Witte gij ut?' dat tot heden nog voortgang vindt en waarin natuurvragen worden opgelost door lezers.

Vele andere functies

Van de vele functies in onze vereniging -hij was 13 jaar bestuurslid waarvan 6 jaar voorzitter, leidde talloze excursies, hield lezingen, verzorgt nog steeds cursussen en nog veel meer- schrapte hij nu er één: redacteur van de Oude Ley. Gelukkig gaf hij zelf een goede oplossing voor dat gemis: zijn eigen vriendin, Marlieke van Woerkom, zal zijn plaats innemen. We kunnen aannemen dat zij bij voorbaat al goed ingevoerd is. En zo nodig kan Rob nog over haar schouder meekijken.

Op excursie in de buurt van Vlijmen (foto Leo van Zeeland)

Bedankt Rob!

Rob, hartelijk dank voor al je werk en invloed als redacteur van ons clubblad Oude Ley. Marlieke, ongetwijfeld een waardige opvolger van Rob, wens ik veel succes. De Oude Ley zal er wel bij varen!

Theo Peeters

Rob heeft na 40 jaar afscheid genomen als (eind-)redacteur van de Oude Ley. Een beetje nieuwsgierig naar 'het waarom' stelt Theo Peeters, mederedactie- en KNNV-lid, hem enkele vragen.

Waarom stop je Rob? En waarom nu?

Het is een optelsom van allerlei kleine dingen en een drukke agenda. Ik stop niet omdat ik het niet meer leuk vind, hoor.

Op welke periode van je redactiewerk kijk je het liefst terug?

Dat zijn de eerst jaren, toen er nog amper een Oude Ley was. Piet Palm heeft me gevraagd. Ik zat toen in de redactie van 't Schrijverke' van De Hop, de jeugdbondsgroep in Tilburg. Met z'n tweeën hebben we het blad gemaakt totdat de Vrienden van het Natuurmuseum erbij kwamen.

Als leraar biologie ben je bijna dagelijks educatief bezig, je hebt als educatief medewerker bij het Natuurmuseum gewerkt en daarna bij het IVN en je geeft veel cursussen voor IVN/KNNV. Ben je meer een IVN-er of een KNNV-er? En klopt het dat die KNNV-er, de natuurstudieRob, in de loop van deze 40 jaar 'langzaam kleiner is geworden'?

Ik voel me naast IVN-er en KNNV-er bijvoorbeeld ook heemkundeman.

De tijd die ik nu aan natuurstudie besteed is inderdaad minder geworden, maar de lust is gebleven! Ik doe nog wel iets aan natuurstudie middels mijn eigen adviesbureau zoals monitoring van planten in Moerenburg voor de gemeente Tilburg. Dat ik in de beginjaren veel meewerkte aan natuuronderzoeken en -inventarisaties lag ook aan de mensen om me heen die dat stimuleerden, zoals Frans van Erve, Ad van Poppel, Henk Moller Pillot en Henk Kuiper.

Rob Vereijken (foto Marlieke van Woerkom)

Gemeentebeleid, stadsnatuur en zelfs politiek zijn zaken waar je al vele jaren veel tijd en energie in steekt. De laatste jaren lijkt er met Groen013 en het Stadsbos een kentering op te treden. Klopt dat en heeft dit ook te maken met je eigen groei/inzichten?

Ja, ik ben het van een andere kant gaan benaderen. Ik probeer meer invloed uit te oefenen door politieke partijen en de gemeente te informeren en -soms ongevraagd- te adviseren over natuurzaken. Zo doen we (KNNV-Tilburg) mee aan bijeenkomsten waarbij we de raad informeren over biodiversiteit en hebben we invloed uitgeoefend op nieuwe plannen zoals de Lange Rekken, waarvoor we als KNNV een pluim kregen voor onze bijdrage. Maar de kentering heeft ook met Mario Jacobs, een verbindende wethouder, te maken. Op andere dingen hebben we dan weer geen invloed gehad, alhoewel geprobeerd, zoals op de eentonige beplanting van de perken op de Spoorlaan, Broxlaan en cityring. En de ontwikkelingen in de droge corridor langs het spoor zijn voor levendbarende hagedissen echt niet geschikt om van west naar oost te komen. Als het gaat om het uitoefenen van invloed hecht ik de meeste waarde aan contact/overleg, dan je schrap zetten en als laatste schoppen tegen wat er wel of niet gebeurt.

Je hebt binnen de KNNV naast de redactie van de Oude Ley nog heel veel andere functies vervuld. Je kent de mensen en de historie van de vereniging goed. Welke twee of drie belangrijke (nieuwe) ontwikkelingen zou jij in de komende vijf jaar graag zien binnen onze vereniging?

Dat ik de vereniging goed ken is maar ten dele waar, dat was vooral vroeger het geval. Ik ga al jaren niet meer mee met algemene excursies of wandelingen.

Wat mij betreft zouden KNNV-ers positieve initiatieven moeten blijven ontwikkelen, uitbouwen en kenbaar maken aan het grote publiek. De werkzaamheden/inventarisaties in de Kaaistoep en Dongevallei zijn daar mooie voorbeelden van.

Na 40 jaar stop je met de redactie. De afgelopen 10 jaar verzorgde jij de rubriek 'Witte gij ut'? Stopt die nu ook?

Nee, die gaat gewoon door. Ik hoop wel dat de leden leuke vragen blijven insturen voor deze rubriek.

Wat de Oude Ley betreft vind ik het een mooie ontwikkeling dat die de laatste jaren mooi op tijd komt en dat er strakker gepland wordt omdat Berry de opmaak doet. Dat is wel eens anders geweest. Overigens heb ik de Oude Ley de afgelopen 40 jaar niet meer gelezen, want ik had alle artikelen al meerdere keren gezien voordat hij uitkwam. Ik verheug me er op -nu ik gestopt ben met de redactie- om lekker op de bank plaats te nemen en rustig de Oude Ley te lezen.

Dank je wel Rob, voor dit gesprek. Het was altijd prettig samenwerken met jou, we blijven elkaar ontmoeten en misschien komt er nog een keer een moment voor een avondje biljarten of de reeks 'Natuuronderzoek in Tilburg'.

Dilemma in de Dongevallei

Guido Stooker

Exoten

Nederland herbergt steeds meer exotische flora en fauna. Met name in het stedelijk gebied neemt het aantal oorspronkelijk uitheemse soorten de laatste jaren sterk toe. De Dongevallei in de Reeshof is daar een goed voorbeeld van. Canadese ganzen, Amerikaanse rivierkreeften, watercrassula en parelvederkruid zijn bekende invasieve exoten, die de beheerders (gemeente Tilburg, Waterschap Brabantse Delta) voor grote problemen stellen.

Bestrijding

Wettelijk moeten invasieve (woekerende) exoten bestreden worden omdat ze ten koste gaan van de inheemse planten en dieren, maar ook omdat ze tot hoge beheerkosten kunnen leiden. In het nieuwe beheerplan voor de Dongevallei, waaraan ik als vertegenwoordiger van de KNNV heb bijgedragen, wordt deze exoten-problematiek duidelijk benoemd. Echter, zonder dat er direct oplossingen voor (kunnen) worden geformuleerd. Wèl wordt er gesteld dat de exoten jaarlijks gemonitord moeten worden en dat vestiging van nieuwe exoten direct bij de gemeente dient te worden gemeld. In de afgelopen 10 jaar heb ik de nesten en de winterpopulatie van de Canadese gans in de Dongevallei nauwkeurig in beeld gebracht. Ook over de verspreiding van watercrassula is door mij meermalen gerapporteerd. Maar de gemeente heeft ter zake (nog) geen beleid geformuleerd en heeft derhalve op deze soorten ook niet ingegrepen. Nu is het te laat; beide invasieve soorten zijn zo enorm uitgebreid dat bestrijding ervan feitelijk niet meer mogelijk is, tenzij tegen zeer hoge kosten, schade aan natuurwaarden en problemen met het draagvlak van omwonenden van de Dongevallei.

Nieuwe exoot

De laatste jaren heeft zich, op bescheiden schaal, een nieuwe exoot in de Dongevallei gevestigd: de gele bieslelie (*Sisyrinchium californicum*). Deze Noord-Amerikaanse adventief komt van oorsprong uit de bergen en is zeer geschikt voor rotstuinen als 'voegenvuller' tussen de stenen. Het alleraardigste knolgewasje met kleine gele bloempjes behoort tot de familie van de Iridaceae (lelies). In 2010 heb ik de vegetatie van de gehele Dongevallei gekarteerd, maar de soort niet aangetroffen. In 2015, toen ik het schraallandje aan de Marleplas in detail inventariseerde, zag ik het plantje voor het eerst. Maar nu vind ik het elk jaar op steeds meer plaatsen in grote plakkaten bijeen. Het staat op de natste plekken in schrale milieus, die gedomineerd worden door kleine zeggen-vegetaties met onder meer dwerg-/geelgroene zegge, blauwe zegge, veldbies, veelbloemige waterbies, sikkkel- en veenmossen. Dat zijn juist de vegetaties die tot de meest waardevolle plantengemeenschappen in de Dongevallei behoren. Grootschalige bestrijding van de bieslelie zal ten koste gaan van die kwetsbare flora.

Omdat het plantje inmiddels in meerdere deelgebieden aanwezig is, vermoed ik dat de verspreiding gebeurd via de hoeven van Schotse hooglanders en door de banden van de wetlandtracks die juist in de natste terreingedeelten maaien. Net als bij de watercrassula is het de vraag of het verwijderen van deze exoot nog effectief en zinvol is. Om de recente uitbreiding in beeld te brengen, ben ik bezig de groeiplaatsen te karteren.

Gele bieslelie (foto Bart Horvers)

Verrassing

Terwijl ik afgelopen herfst de bieslelies aan het inventariseren was, zag ik in vanuit mijn ooghoek een teer, ca.25 cm hoog, wit orchideetje staan. Het was begin oktober, dus ik dacht meteen aan de herfstschroeforchis. Thuisgekomen werd me op het internet al snel duidelijk dat het deze niet was. De gevonden orchidee had geen kleine, eironde bladeren, maar lange, lancetvormige bladeren. Ik heb Bart Horvers gevraagd detailfoto's van de bloem van het orchideetje te maken. Op basis daarvan is de soort door mij gedetermineerd als *Spiranthes cernua* 'Chadds Ford' X *odorata*. De soort is in Nederland kenmerkend voor vochtige of natte, voedselarme milieus, vaak schraallanden in natuurontwikkelingsgebieden waar de bodemopbouw door plaggen of afgraven is gewijzigd. Laat de Dongevallei daar nu net het perfecte voorbeeld van zijn! De laatste jaren zijn er een aantal publicaties geweest over de komst in de natuur van deze twee gekweekte schroeforchissen (Kreutz, Floron Nieuws, 2014; Gravendeel, De Levende Natuur, 2016 en Nature Today, 2011 en 2013). Afhankelijk van de moederplant of de pollendonor zijn beide een hybride tussen knikkende X welriekende schroeforchis. Het onderscheid tussen die twee is vooral herkenbaar aan de breedte van de onderlip.

Knikkende X welriekende schroeforchis (foto's Bart Horvers)

Bestrijding?

In bovenstaande artikelen wordt nadrukkelijk aangegeven dat deze exotische soort -de knikkende X welriekende schroeforchis-, net als alle invasieve exoten, bij eerste waarneming uit de vegetatie verwijderd moet worden. Er zijn inmiddels in Nederland een tiental groeiplaatsen bekend en op sommige daarvan (onder andere nabij Eindhoven en Breda) breidt de soort zich na vestiging in vrij korte tijd explosief uit. Conform het landelijke beleid met betrekking tot invasieve exoten en de formulering in het beheerplan Dongevallei moeten de groeiplaatsen van de soort direct gemeld en gemonitord worden. Met dit artikel heb ik dan ook aan mijn burgerplicht voldaan. Maar in gesprekken met diverse 'natuurmensen' werd me duidelijk dat velen van mening zijn dat het uitsteken van de vijf aangetroffen orchideetjes nu niet bepaald zou worden gewaardeerd. Ik ben het met hen eens. Eerst maar eens monitoren of de soort zich ook in de Dongevallei enorm uitbreidt. Inderdaad, met het 'gevaar' dat deze exoot op termijn ook hier onbeheersbaar wordt. Maar het plantje lijkt, bijvoorbeeld vergeleken met de Japanse duizendknoop of watercrassula, qua concurrentiekracht niet erg bedreigend voor de lokale flora en vormt zeker met betrekking tot toekomstige beheerkosten niet direct een probleem. Mijn persoonlijke mening speelt daarbij ook een rol. Met de globalisering van handel en transport, het falende overheidsbeleid met betrekking tot exotenbestrijding en de ineffectiviteit en schade door eventuele beheermaatregelen, moeten we ons afvragen of het bestrijden van deze ogenschijnlijk weinig bedreigende exoot wel prioriteit verdient. Misschien moeten we accepteren dat de flora van Nederland in dit antropogene tijdperk met alle externe invloeden gewoon met de tijd verandert. Vooralsnog vind ik het orchideetje precies staan in het milieu, de terreinomstandigheden en op de groeiplaats waar het ook lijkt thuis te horen en een aangename verrijking van de flora en vegetatie van de Dongevallei.

Verslag Plagwerkgroep

1 februari 2020

Berry Staps

Gaan we, of niet

Het weer was de voorbije weken 'onbestendig'. Het was te warm, te weinig zon en nat. Ook deze zaterdag is het niet 'stabiel'. Er wordt regen verwacht, maar hoeveel en wanneer is onduidelijk. Dus rijst de vraag of we gaan werken of niet. We nemen de gok en gaan gewoon de hei op. Als het te slecht wordt gaan we eerder naar huis.

Gast hulp

De slechte weersvoorspelling heeft Fons er niet van weerhouden om ook te komen. Fons is de zoon van Mirjam en hij heeft het bruisende studentenleven van Berlijn even achter zich gelaten om zelf aan den lijve te ondervinden wat plaggen is. Ik heb hem lichtelijk teleurgesteld met de mededeling dat we eigenlijk niet meer plaggen maar voornamelijk chopperen. Na uitleg over het verschil en de impact van plaggen en chopperen was het hem duidelijk en heeft hij zich vol overgave op het chopperen gestort.

Chopperen

Er wordt al enige tijd gewerkt aan het verwijderen van pijpenstrootje aan de oostzijde van de leemkuil. Dankzij de grote opkomst vandaag wordt die klus voor dit werkseizoen geklaard. Nu gaan we kijken hoe dit gechopperd gebiedje zich gaat ontwikkelen de komende zomer. Waarschijnlijk zullen we volgend werkseizoen nog wat onderhoud moeten plegen, maar voor nu kunnen we dit project afsluiten. Goed gewerkt mensen.

Er wordt hard gewerkt op het chopper veldje (foto Berry Staps)

Berm maaien

Het maaien van de berm en slootkant is vorige keer niet afgekomen. Louis en Jos hebben dit klusje vandaag weer opgepakt. Bij het maaien worden voornamelijk het pijpenstrootje en de wilgen gemaaid. Er wordt goed gekeken naar andere aanwezige planten, of eigenlijk wat er nog over is van de bloeistengels, die worden zoveel mogelijk gespaard. Dus als je deze zomer mooie bloemen ziet in de berm dan weet je wie je daarvoor kunt bedanken.

Jaarlijkse maaibeurt

De oevers van het Beenbreekven worden al jaren in de maand februari onder handen genomen. In het begin werd het gemaaid om het pijpenstrootje onder de knie te krijgen. Nu het pijpenstrootje zich op deze plek beter aan onze 'biotoopregels' houdt, is maaien niet meer noodzakelijk en wordt het gebied alleen nog uitgeharkt. Het uitgeharkte materiaal wordt op broeihopen gelegd ten behoeve van de hazelworm en andere passerende gasten.

Maaiers in actie (foto Berry Staps)

Nieuw werkgebied

Gerrit heeft recent onderzoek gedaan naar de waterhuishouding op de Regte heide. Hij zag daarbij een voor ons interessant gebied tussen de leemkuil en de Nieuwkerksedijk. Na de pauze zijn we met de groep gaan kijken of we dit kunnen toevoegen aan ons werkgebied. Het bevindt zich in het voormalige bosgebied dat enige jaren geleden is gekapt. Het is een nat natuurpareltje dat een beetje gepolijst moet worden om in volle glorie te kunnen glanzen. De werkzaamheden zullen bestaan uit chopperen en uitsteken van de pijpenstrootjepollen. Met de uitbreiding van het aantal leden van de plaggroep is het zeker te doen om dit stukje toe te voegen aan ons werkgebied.

Gerrit neemt ons mee naar het 'nieuwe' werkgebied (foto Berry Staps)

Nat en warm

Hoewel het vaak regenachtig is, valt er relatief weinig water. Het is vaak nat maar niet nat genoeg. De waterstand op de Regte heide is nog lang niet op het gewenste niveau. Het waterpeil in de leemkuil staat nog 50 cm te laag. Ook andere vennen op de Regte heide staan nog onder niveau. Het is ook al erg warm voor de tijd van het jaar. We zien enkele kikkers en padden die al actief zijn. Als het zo doorgaat zullen de sapstromen van bomen al vroeg op gang komen. Dit zal de grondwaterstand geen goed doen. Het lijkt er dus op dat we een 3^e jaar ingaan waarbij er gestart wordt met een watertekort. Nog meer reden om te proberen zoveel mogelijk water vast te houden. Vandaag heeft de regen zich ingehouden, dat was goed voor ons, maar is jammer voor de grondwaterstand. Het was dus een goede gok om toch naar de hei te gaan. Ook Fons heeft genoten van deze ochtend. Ik vraag mij achteraf af wat hij daarover aan zijn Berlijnse medestudenten gaat vertellen: 'Ich habe gechopperd, das war sehr toll'. Fijn dat je meegeholpen hebt Fons. Het was weer een fijne ochtend samen op de heide.

Oeverzwaluw (*Riparia riparia*) in De Dongevallei 2004-2019

Ad Kolen

Mini-zwaluw

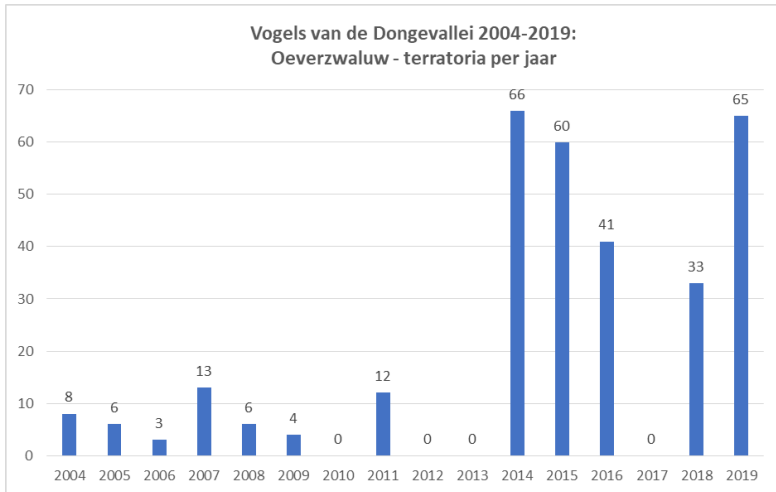
De wetenschappelijke naam van de oeverzwaluw is *Riparia riparia*, wat oevervogel betekent. De aanwezigheid van water is belangrijk voor de oeverzwaluw, omdat hij vooral boven het water op zoek gaat naar insecten. De oeverzwaluw is de kleinste zwaluw (L. 12-13 cm) die in onze omgeving voorkomt. Gedurende de winter verblijft hij in Afrika (de Sahel) en vanaf half april komt hij in Nederland aan om zich voort te planten. Hij broedt in zelf gegraven nestgangen in verticale zandwanden. Dat zijn van oorsprong door hoog water gevormde steile oevers van beken en rivieren. Tegenwoordig zijn het veel vaker gronddepots, afgravingen en kunstmatige nestgelegenheden. De nestgang, met een lengte van soms meer dan een meter, graaft de oeverzwaluw met de poten uit. Een hele klus voor dit vogeltje. Het holletje aan het einde van de gang bekleedt hij met veertjes en grassprietjes. De gehele bovenzijde van het lichaam, de onderzijde van de vleugels en de staartpunten van de oeverzwaluw zijn bruin. Op een duidelijke borstband na is het gehele onderlichaam wit bevederd. De staart is licht gevorkt. De vlucht is snel en wendbaar. Met sierlijke wendingen jaagt hij boven het water op insecten. Vaak is dat groepsgewijs en soms ook met andere zwaluwen, zoals de huiszwaluw.

Oeverzwaluw bij zijn nestopening (foto Ad Kolen)

Aantallen wisselen

De landelijke aantallen van broedende oeverzwaluwen variëren enorm. Van voor de eeuwwisseling zijn fluctuaties bekend tussen piekjaren met 25.000 en jaren met amper 4.000 broedparen. De sterke schommelingen blijven doorgaan met pieken in 2000 (32.000) en 2011 (35.000.) De sterke wisselingen worden vaak veroorzaakt door droogte in de overwinteringsgebieden. Ook langdurige regen en koude in het broedseizoen zijn van invloed op de broeduitkomsten. Natuurontwikkelingsprojecten en veranderingen aan de rivieren dragen weer bij aan toenames. In de laatste atlasperiode (2013-2015) is het aantal broedparen vastgesteld op 20.000 - 30.000 (bron: sovon.nl).

Alle vastgestelde territoria van oeverzwaluwen per jaar met het totaal boven de kolom

De Dongevallei

De Dongevallei is geheel door mensen ingericht. De waterstand wordt door stuwen en pompen nagenoeg het gehele jaar op een vrij constant peil gehouden. De hoogte van het water fluctueert slechts enkele decimeters. Van sterke schommelingen van de waterstand is nooit sprake en afgekalvde oevers komen dan ook niet voor in de Dongevallei. Alleen in enkele besloten delen daalt de waterstand bij het langdurig ontbreken van neerslag en bij hoge temperaturen. Er zijn dan ook slechts enkele plekjes met stukjes steile oever waar mogelijk enkele oeverzwaluwen of een ijsvogel zouden kunnen broeden. In de loop van de tijd is dat maar een beetje uitgebreid met wortelkluiten van omgevallen bomen. Daarom zijn er al in 2003 voorzieningen getroffen om de oeverwaluw broedgelegenheden te bieden.

Ongeschikte broedlocatie

Op 21 april 2003 werd een langwerpige wal van zand gestort op de oostelijke oever van de plas ten zuiden van de Reuverlaan. Tot en met 2009 werd de wand tijdens elk broedseizoen door oeverzwaluwen bezet. De nesten werden zowel aan de westkant, langs het water, als aan de oostkant gegraven. Tijdens meerdere jaren is vastgesteld dat verschillende gangen niet werden afgemaakt. Ze waren vaak niet dieper dan één tot enkele decimeters. Dat wijst op ongeschiktheid van het materiaal: het zand is erg los waardoor het nest snel instort, aan de buitenkant van de wal en ook van binnen. Ook vervuiling in de vorm van stukken plastic en stenen vormen een belemmering bij het graven van de nestgangen.

Schommelende bezettingsgraad

Het aantal broedende oeverzwaluwen in de Dongevallei is in de eerste helft van de tellingenreeks erg laag in verhouding tot de afmetingen van de wand. Zie tabel 1. Bovendien is de presentie onregelmatig en zonder enige lijn. Na een stijging van de territoria van drie in 2006 naar 13 in 2007 vallen de aantallen daarna weer terug. Schommelingen zijn geen onbekend beeld en komen vaker voor, zowel bij kunstmatige broedvoorzieningen als in natuurlijke situaties. De eerste waarneming in 2008 leek weer veelbelovend: 14 stuks werden er gezien. Verder in het jaar waren de aantallen echter beperkt en uiteindelijk konden maar zes territoria worden vastgesteld. In 2009 lag dat aantal met vier territoria nog lager. In 2010 liep het bestand terug tot de waarneming van één niet broedende oeverzwaluw. De wand was zo ver ingestort dat de oeverzwaluwen het niet meer als een geschikte broedlocatie zagen.

Uitblijvend succes

Aan het begin van 2011 werd de wal opgeknapt. Aan de zijde van de plas werd een brede laag extra zand aangebracht. Vrij kort na deze restauratie werd echter al vastgesteld dat opnieuw 'laagwaardig' zand was gebruikt. Al snel veroorzaakt het te 'losse' zand weer instortingen. De 10 bewoonde nestgangen zijn in dat jaar als territorium genoteerd. Door instortingen, gravende konijnen en rovende zwarte kraaien zijn er geen of maar enkele jonge oeverzwaluwen uitgevlogen in 2011. In het voorjaar van 2012 werden opnieuw delen van de wand handmatig verticaal afgestoken om de oeverzwaluwen een kans te geven. Helaas ook zonder het resultaat van succesvolle broedgevallen.

Ook na herstel (2011) beïnvloed de wal de broedresultaten (foto Ad Kolen)

Nieuwe start

Guido Stooker nam het initiatief om in de winter van 2012-2013 een kunstmatige oeverwaluwand voor de bestaande wal te laten bouwen en organiseert het onderhoud tot op heden. Het verwachte resultaat in het broedseizoen 2013 bleef achterwege. De opvulling achter de wand bevatte veel leem en kiezels (3-5 cm). Een ondoordringbaar barrière voor de oeverwaluwen. Een eerste herstelpoging, het opnieuw opvullen van (alleen) de nestgangen met zand van de oude wal leverde het opvolgende broedseizoen direct een positief resultaat op! De drie daar opvolgende jaar werden goede resultaten geboekt, zoals de tabel laat zien.

De nestgangen worden jaarlijks schoongemaakt en opnieuw gevuld. Opvallend is het hard opdrogen van het zand in de openingen. De grove poreuze stenen waaruit de wand is opgebouwd zorgen voor snelle verdamping van het vocht uit het zand. Gewoonlijk worden deze wanden gemaakt van glad betonnen platen met voorgeboorde gaten. Het gebruiken van ongeschikt zand werd als oorzaak gezien van het ontbreken van broedende oeverwaluwen in 2017. Meer aannemelijk is echter dat de populatie niet is teruggekeerd van hun overwinteringsgebied in de Sahel. De Sahara oversteken blijft een risicovolle onderneming. Met een cameraval is echter vastgesteld dat er al op 27 maart 2017 enkele oeverwaluwen in het gebied zijn aangekomen. Daarna zijn nog viermaal oeverwaluwen gesignaleerd, niet meer dan zes stuks in totaal. Op wat krasjes in enkele nestgangen na zijn er geen sporen van pogingen tot nestbouw gezien. Mogelijk hebben enkele jonge, onervaren vogels het wel gered. In 2018 lopen de aantallen vastgestelde broedgevallen weer op en in 2019 is het niveau van 2014 weer nagenoeg geëvenaard. Dit laatste jaar was succesvol met tientallen uitgevlogen jongen waaronder meerdere tweede broedsels.

Geen sinecure

Oeverzwaluwen tellen is geen sinecure. Het is moeilijk om van de kriskras bij de broedlocatie en boven de aangrenzende plas vliegende oeverzwaluwen het juiste aantal vast te stellen. Het komt vaak op een schatting neer, vooral als de aantallen hoger zijn, zoals in de tweede helft van de tellingenreeks. Een schatting gebaseerd op het aantal vastgestelde broedparen en de uitgevlogen jongen valt veel hoger uit en is ook niet erg nauwkeurig. Er is dan ook alleen een tabel van de vastgestelde territoria afgebeeld. In een periode van ruim een maand, van half mei tot half juni, worden drie telsessies van één à twee uur uitgevoerd om alle bezette nestgangen in kaart te brengen. Daarnaast wordt gecontroleerd of deze nestgangen voldoende diep zijn uitgegraven. Soms worden niet afgebouwde nestgangen gebruikt om even neer te strijken! Het observeren van de kolonie tijdens het vaststellen van de bewoonde nesten en via camera's toont ook gedrag dat vragen oproept. Bijvoorbeeld waar ze elders naar voedsel zoeken. Soms is er 10 - 15 minuten geen enkele oeverzwaluw in de buurt.

Met al uitgevlogen jonge oeverzwaluwen is het al in juni soms erg druk voor de wand (foto Ad Kolen)

Bescherming van Biodiversiteit, een weerbarstige uitdaging

Jan van der Straaten

Aanleiding

Onlangs is in drie onderzoeken geconstateerd dat insecten de laatste decennia sterk achteruit zijn gegaan, maar hoe het gehele beeld is, is nog onduidelijk. De aantasting van de biodiversiteit als gevolg van stikstof heeft door de uitspraak van de Raad van State over de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) veel politiek rumoer gegeven: boeren hebben met hun trekkers duidelijk gemaakt hoe ze er over dachten. Veel boeren beweren dat er helemaal geen stikstofprobleem is en dat de kleine, kwetsbare natuurgebieden maar beter opgedoekt kunnen worden. De politieke reactie blinkt niet uit door vastberadenheid en daadkracht.

Boek

Daarom verschijnt er in april een boek, waarin de bescherming van biodiversiteit in Nederland wordt onderzocht en nader geanalyseerd. Er wordt uiteengezet wat de in Nederland aanwezige biodiversiteit en de recente aantastingen daarvan betekenen. Het beleid komt ter sprake, evenals de mogelijkheden om een beter beleid te realiseren.

Aandacht in pers

Van de belangrijkste Nederlandse dagbladen is nagegaan in welke mate deze van 1990 tot 2019 aandacht hebben besteed aan dit onderwerp. Dit is ook gedaan met de ledenbladen van Natuurmonumenten. Natuurmonumenten blijkt nauwelijks aandacht te hebben besteed aan de bescherming van de biodiversiteit, terwijl hierover in de NRC, de Volkskrant en Trouw in de loop der tijd steeds meer en steeds indringender werd gepubliceerd. Daarnaast wordt nagegaan op welke manier de biodiversiteit in Nederland daadwerkelijk met wetgeving wordt beschermd

Nederlands beleid

In het tweede deel van het boek komt het concrete Nederlandse beleid aan de orde. Dit wordt vooral uitgewerkt aan de hand van het mestdossier. Het beleid van 1970 tot 2019 wordt nader geanalyseerd. Deze problematiek wordt door Nederlandse politici stelselmatig ontkend; er is sprake van ambtelijke tegenwerking van concreet onderzoek en het publiceren van statistieken door het CBS; fraude en de politieke acceptatie daarvan zijn een constante over de gehele periode. Kortom, Nederland komt zijn verplichtingen op dit terrein niet na, terwijl daarentegen aan het belang van de landbouwsector steeds prioriteit is gegeven. De achteruitgang van de biodiversiteit in Nederland is het gevolg van een bewust vormgegeven beleid, waarbij het belang van biodiversiteit niet werd meegewogen.

Onafwendbaar verschijnsel?

Tenslotte wordt de vraag gesteld of de teloorgang van de biodiversiteit een onafwendbaar verschijnsel is. Voor het antwoord op die vraag wordt het beleid ten aanzien van de waterverontreiniging vanaf 1850 tot heden nader geanalyseerd. Daarbij blijkt dat er op dit terrein aanzienlijke vooruitgang is geboekt. Vanuit die analyse wordt een beeld geschetst van de mogelijkheden om ook op andere terreinen resultaten te bereiken. De PAS met de recente uitspraak van de Raad van State worden hierbij in de beschouwing betrokken.

Mini symposium

Het boek wordt op 24 april gepresenteerd in Natuurmuseum Brabant in Tilburg. Het eerste exemplaar wordt uitgereikt aan Alex Brenninkmeijer, voormalig ombudsman van Nederland. Dit gebeurt op een minisymposium, waar onder andere door Irma Wynhoff van De Vlinderstichting wordt verteld over de introductie van pimperlblauwtjes in de omgeving van Den Bosch en door Jochem Sloothak het project Partridge in het Land van Heusden en Altena wordt toegelicht. Als je belangstelling hebt voor de presentatie, kun je een mailtje sturen naar ✉ straate2@xs4all.nl. Je ontvangt dan het programma en nadere informatie.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 2^e kwartaal 2020 Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteiten
14 april	lezing <i>De Kaaistoep</i>
10 - 13 april	Bijenweekend
20 - 27 april	Nationale Museumweek
25 april - 3 mei	Voorjaarsvakantie, diverse workshops

Afsluiting Lezingenseizoen

Op dinsdagavond 14 april sluiten we het lezingenseizoen 2019-2020 alweer af met een extra (zevende) lezing dit keer. Speciaal voor het 25-jarig jubileum van het onderzoek in de Kaaistoep geeft Paul van Wielink een lezing over het onderzoek, de onderzoekers en de biodiversiteit in dit bijzondere gebied. Wie Paul kent en van natuur houdt, weet dat je deze gelegenheid niet mag missen! De toegang is zoals altijd gratis, het museumcafé is open vanaf 19.30 uur. De lezing begint om 20.00 uur. Ook volgend jaar is er weer een lezingenseizoen, de flyer met het nieuwe programma is vanaf medio september beschikbaar.

Onderzoekers aan het werk (foto Danny Haelewaters)

Bijen- en Insectenweekend

Tilburg is door 'Nederland Zoemt' uitgeroepen tot bijvriendelijke gemeente en wordt voor bijen steeds meer een fijne woonplek! Er worden bomen en planten geplant met bloemen waar nectar in zit. Ook de voortuin van het museum is pasgeleden onder handen genomen. Er staat nu een bijenhotel en ook hier zijn bijvriendelijke bloemen ingezaaid. Bijen zijn ontzettend belangrijk voor een groene omgeving en voor gezond eten: zonder hun bestuiving zouden we heel veel gezonde producten -zoals appels- moeten gaan missen. Reden genoeg voor verschillende organisaties om gezamenlijk een bijenweekend te organiseren. Natuurmuseum Brabant werkt hiervoor samen met AH Wagnerplein, Groenrijk Tilburg, JOGG Tilburg, Kinderboerderij Stokhasselt en T-Primair. Deze organisaties willen allemaal bijdragen aan een zo gezond mogelijke toekomst voor kinderen, door een groene omgeving, bewegen en toegang tot gezond eten zo toegankelijk mogelijk te maken. Zo organiseert Natuurmuseum Brabant in het paasweekend allerlei leuke familieactiviteiten rondom bijen en insecten. Ook is er een speciale bijententoonstelling. Op de website komt alle informatie!

Gehoornde metselbij (foto Maarten Jacobs)

Nationale Museumweek

Van maandag 20 t/m zondag 26 april 2020 staan de Nederlandse museumschatten opnieuw volop in de schijnwerpers tijdens de Nationale Museumweek. Bovendien viert Nederland dit jaar 75 jaar vrijheid. En vrijheid is ook het thema tijdens de Nationale Museumweek. Meer dan 400 musea nodigen je uit om in volle vrijheid ons échte goud te ontdekken. Zo ook in Natuurmuseum Brabant, waar in de meivakantie extra activiteiten op het programma staan (ook in het kader van het Kaaistoep-jubileum). *De Nationale Museumweek is onderdeel van de 'Maand van de vrijheid' en komt tot stand in samenwerking met Nationaal Comité 4 en 5 mei.*

Rob Vereijken

Kolonies mosdiertjes

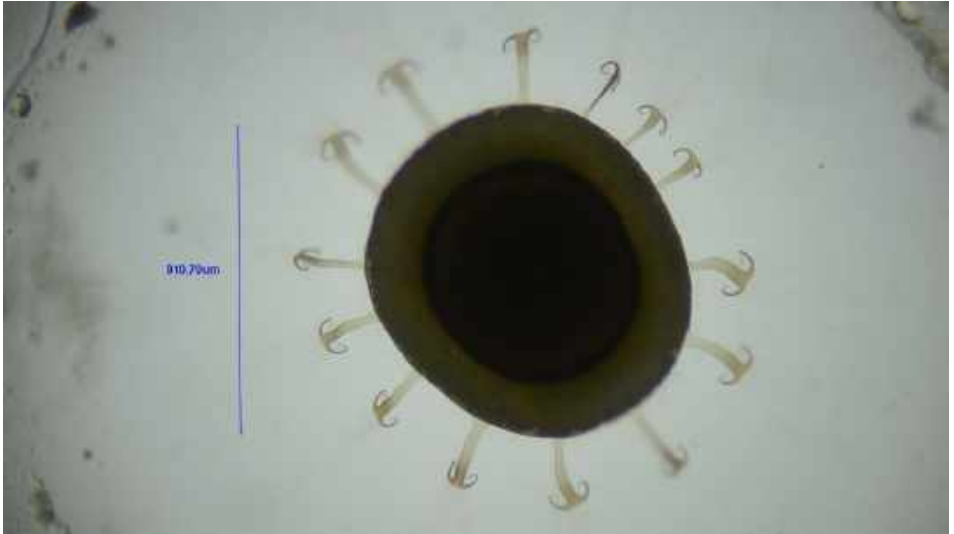
In de vorige Oude Ley beschreef Job van den Hoven de kwalachtige klompen die hij aan de oever van het Galgenven gevonden had. Het waren er tientallen, dus verwachtte hij dat er meer mensen dit verschijnsel gezien hadden. En dat bleek te kloppen. Maarten Mandos had op 16 oktober 2018 langs de laagwaterlijn bij het Galgenven, naast de bijzonder naaldwaterbies, ook tientallen geleachtige klompen gevonden. Pieter Denissen maakte als IVN-gids op 18 november jl. een wandeling over de Pierenberg en langs het Galgenven. Het ven had zich ver teruggetrokken, waardoor er een breed strand rondom het ven was ontstaan. Ook tijdens deze wandeling vonden ze de klompen, die na bestudering onder de loep waterzakmosdiertjes bleken te zijn. Ook in de Piushaven is het dier waargenomen.

Kwal op oever Galgenven (foto Job van den Hoven)

Een exoot

Zo'n klomp is niet één dier, maar een hele kolonie. Ze zitten met duizenden bij elkaar. Kolonies kunnen weer samengroeien tot grotere bal- of zakvormige vormen. Er zijn massa's gevonden met een doorsnee van twee meter. Het dier is een exoot uit Noord-Amerika. Het is al meer dan een eeuw in Nederland, maar de laatste jaren maakt hij ook statoblasten. Als de kolonie in de winter sterft, blijven de statoblasten over. Deze zijn bestand tegen uitdroging en vorst. Ze hebben haakjes aan de rand, waardoor ze aan waterdieren blijven vastzitten en zich zo verder verspreiden. Kijk naar de prachtige foto die Maarten van zo'n statoblast heeft gemaakt.

Statoblast van mosdiertje (foto Maarten Mandos)

De kolonies kunnen worden aangetroffen in meren, rivieren, vijvers en allerlei andere wateren. Meestal zitten ze ergens aan vastgehecht, zoals aan stenen, hout, waterplanten, sponzen of grote zoetwatermossels. De verwachting is dat we de kolonies de komende jaren steeds meer gaan tegenkomen.

Nieuwe reacties en vragen

Heb je nog meer informatie over de massale toename van de Knoppergal, waar we het in het januarinummer over hadden? Stuur antwoorden en nieuwe vragen of waarnemingen naar Rob Vereijken: ☎ 06-83125218 of ✉ rob.vereyijken@planet.nl Reacties tot 17 mei 2020 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 2^e kwartaal van 2020. Dit zijn openbare wandelingen.

Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op de site www.ivntilburg.nl.

Zondag **Moerenburg**

29 maart In Moerenburg komen vrij algemene tot en met zeer zeldzame planten- en diersoorten voor, vooral in de zuidelijke deel van het gebied.

Tijd 10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt Café Zomerlust, Oisterwijksebaan 15, 5018 TG Tilburg

Maandag **Dag van het Brabants Landschap: Regte Heide**

13 april De overgang van hoge en droge heide naar het natte beekdal is heel goed te zien. De zeven grafheuvels zijn het bewijs van vroege bewoning.

(2e Paasdag) wandelingen vanaf 12.00, 13.30 en 15.00 uur

Vertrekpunt Parkeerplaats De Regte Heide, Het Hoefke, Riel

Zondag **De Brand**

24 mei De ervaren natuurgidsen laten de deelnemers genieten van het totale voorjaar: de vogels laten horen dat het lente is, de bomen lopen uit, meerdere planten bloeien en de kikkers zijn al uit de modder gekropen.

Tijd 10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt Parkeerterrein t.o. Brasserie De Kat, Schoorstraat 37, 5071 RC Udenhout

Zaterdag **Slootjesdag**

13 juni In verband met het 25 jarig jubileum van het onderzoek in de Kaaistoep wordt de Slootjesdag, gehouden in de Kaaistoep. Kom kijken en ontdekken welke waterdiertjes er allemaal leven in het water.

Tijd 11.00 - 16.00 uur. Je kunt komen wanneer en blijven zolang je wilt.

Vertrekpunt Slagboom Oude Rielsebaan/Keistoep

Zondag **Invasieve exoten**

28 juni Een exoot is een plant, dier of een ander organisme, dat van nature niet in Nederland voorkomt. Tijdens de wandeling wordt er meer over verteld.

Tijd 10.00 - 12.00 uur

Vertrekpunt Het startpunt is bij de ingang aan de Top Naeffdreef (tegenover nr 12)

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg

